

Det börjar med en nål...

// Om att det ena leder till det andra //

Hur påverkar föreställningen om en brotts bana samhällsforskningen? **Anders Pedersson** undrar om det som varit i säck verkligen kommer i påse.

Kring frågor om motverkande av brottslighet och annat avvikande beteende så förekommer det ibland tankar om *stepping stones*, språngbräddor. Det är exempelvis inte helt ovanligt i den narkotikapolitiska debatten (inte minst i den svenska) att det påstås att även om cannabis inte är så otroligt skadligt i sig så är det en språngbrädd till tyngre droger som amfetamin och heroin. Kampen mot den milda drogen är alltså i själva verket kampen mot en helt annan, farligare drog.

Det samma går att säga om andra typer av brottsligt och socialt oönskat beteende. Många är de kriminologer som gjort sina karriärer på att vetenskapliggöra den gamla visdomen "det börjar med en nål och slutar med en silverskål". Precis som i fallet med cannabis är utgångspunkten observationen att de allra flesta som stjälar silverskålar stulit nålar i yngre år. Därför kan stölden av silverskålar förhindras om man resolut ingriper mot nålstölden. Det skulle alltså finnas en närmast kausal relation mellan nål och skål, precis som mellan cannabis och heroin. Problematiskt för dessa teorier är det faktum att väldigt många ungdomar stjälar nålar och röker sig lite cannabis utan att förfalla till en livslång tillvaro med stölden och tungt narkotikamissbruk (en observation som en annan grupp kriminologer ser som sin livsgärning att föra fram). Hur som helst är det här en gammal föreställning och den appliceras på skilda fält.

När det svenska samhällets stöttepelare, medlemmarna av Svenska läkaresällskapet, sammanträdde i januari 1884 ville en doktor Berg dela med sig något han läst i den franska tidskriften *Journal d'Hygiene*. Den franska fängelsetjänstemannen Marambat hade nämligen däri publicerat en uppsats med titeln "Brottsligheten och tobaksmissbruket". Berg förklarade för sina kollegor att Marambat observerat en hög frekvens av tobaksmissbruk hos unga brottslingar. Bland en undersökt grupp av ungdomar som vant sig med tobak innan 20 års ålder hade 57 % av dessa också dömts till fängelse innan de fyllt 20. Motsvarande siffra bland icke-rökarna var 17 %. Bland lösdrivare och tiggare som fängslats var inte mindre än 89 % missbrukare av tobak. Men det var inte bara denna enkla jämförelse Marambat förde fram genom Berg. Det fanns också, menade man, en tydlig kronologi och en kedja av kausalitet: "Det visar sig, att den första passion, som intager barnets hjerta, är den för tobak, och att det är denna passion, som i början förleder till öfverflödiga utgifter och derefter till vanan vid lättja, utsvävningar och dryckenskap samt slutligen till beträdande af brottets bana".

Slutsatsen kunde inte bli annan än att krafttag borde tas mot ungdomars bruk och missbruk av tobaksvaror. Det me-

nade Berg borde gälla både "moralisten" och "statsmannen".

Genom ett narrativ som Bergs och Marambat skapas således en konfiguration där "moralisten" kan verka mot tobaken genom brottsligheten och där "statsmannen" kan verka mot brottsligheten genom tobaken. Och på samma sätt anser sig den svenska "moralisten", som menar att allt bruk av narkotika är i fel i sig, kunna verka mot cannabis genom heroinet och den svenska "statsmannen" verka mot heroinet genom cannabisen. Även om kopplingen är såväl teoretiskt som empiriskt tveksam så är denna tankefigur förvånansvärt stabil både inom det "sunda förnuftet" som inom praktisk politik och förvaltning. Samma utgångspunkt ligger egentligen också, åtminstone delvis, till grund för teorier som *Broken Windows*.

FAKTA: TEORIN OM KROSSADE FÖNSTER

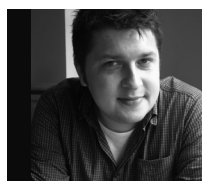
Statsvetaren **James Q. Wilson** lade fram teorin om att när polisen lägger resurser på att bekämpa mindre allvarliga förseelser, som krossade fönster och plankande på kollektivtrafik, minskar också antalet allvarligare brott. Tanken är att synliga tecken på brottslig aktivitet sänder signaler om att brott överlag inte beivras.

Wilson's teori låg till grund för nolltoleransen som infördes i New York av borgmästaren **Rudy Giuliani** och hans administration.

Förespråkare för teorin säger att den prövats i praktiken och visat sig reducera antalet brott. Kritiker menar bland annat att andra orsaker kan visas ligga bakom minskningen av antalet brott i bland annat New York.

Den populära tv-serien *The Wire* skildrar bland annat effekterna av den insamling av data och krav på beivran av ett stort antal brott som ligger till grund för polisiär nolltolerans.

Texten har tidigare publicerats på Anders Pederssons blogg, detendarationella.wordpress.com, som handlar om kriminologisk och idéhistorisk forskning.

Anders Pedersson är doktorand i idéhistoria vid Göteborgs Universitet.